

BUDOVÁNÍ VZTAHU S OHROŽENÝMI DĚTMI V EDUKAČNÍCH A REEDUKAČNÍCH PROCESECH

BUILDING RELATIONSHIPS WITH CHILDREN AT RISK IN EDUCATION AND RE-EDUCATION PROCESSES

Veronika Štenclová¹, Bohdana Richterová¹, Hana Kubíčková¹

¹ Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, Ostrava

Abstrakt

Cílem příspěvku je představit použití vztahu a jeho chápání pedagogy v rámci užívaných intervencí při práci s ohroženými dětmi. Příspěvek představuje výstupy ze sekundární analýzy polostrukturovaných rozhovorů s 26 pedagogickými pracovníky, kteří s těmito dětmi pracují. Pomocí otevřeného kódování a tematické analýzy byly identifikovány významné aspekty porozumění a využití budování vztahu, které se lišily v návaznosti na zaměření informantů. Zároveň se ukázal společný jmenovatel budování vztahu jako podmínky všech úspěšných intervencí v edukačních a reedukačních procesech.

Klíčová slova: edukační zásady, kvalitativní výzkum, ohrožené dítě, pedagogická intervence, pomáhající vztah

Abstract

This work aims to evaluate the use of the relationship and educators' understanding of it in interventions with children at risk. To this end, semi-structured interviews were conducted with 26 teaching staff who work with those children. By using open coding and thematic analysis, significant aspects of the understanding and use of relationship-building were identified which, while differing based on the focus of the contributors, demonstrated that relationship-building was the common denominator in all successful interventions in education and re-education.

Keywords: educational principles, qualitative research, child at risk, pedagogical intervention, helping relationship

1 ÚVOD

Ohrožené dítě nemá uspokojeny základní potřeby nebo mu nenaplnění těchto potřeb hrozí, což může poškozovat jeho vývoj, edukaci a začlenění do společnosti. Příspěvek je zaměřen na představení aspektu vzájemného vztahu jako důležitého činitele v procesu sociálně pedagogické, příp. terapeutické práce s těmito dětmi.

2 TEORIE

Pokud ohroženým dětem není poskytnuta pomoc a podpora, může to vést k rozvoji neuropsychiatrických poruch a také k sociální nepřízpůsobivosti dětí (Erol & Savas, 2022). V rámci edukační a reedukační práce se užívají pedagogické a jiné odborné intervence, za které lze v nejširším slova smyslu považovat každou činnost profesionálů směřující k cíli, kterým je prospěch a rozvoj dítěte (srov. Bučilová Kadlecová et al., 2010). V odborné práci s ohroženými dětmi je nutné zaměřit se na budování vztahu založeném na důvěře. Jeho existence může mj. napomoci k rychlejšímu a efektivnějšímu řešení situací, ve kterých se mohou ohrožené děti ocitnout (Davies, 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Příspěvek představuje data ze sekundární analýzy kvalitativního výzkumu, který byl primárně zaměřen na práci a její výsledky s ohroženými dětmi v různých prostředích. V rámci sekundární analýzy byly polostrukturované rozhovory analyzovány vzhledem k výpovědím informantů k tématu vztahu. Vzorek tvořilo 8 poradenských pracovníků, 10 pedagogů základní školy (5 výchovných poradců, 3 sociální pedagogové, 1 speciální pedagog, 1 metodik prevence) a 8 pedagogů z dětského domova. Informace byly podrobeny kombinované analýze prostřednictvím otevřeného kódování – jednoho z analytických postupů zakotvené teorie (Glaser & Strauss, 1967) a tematické analýzy (Lochmiller, 2021; Riessman, 2008).

4 VÝSLEDKY

Na základě analýzy vznikla tři témata. První z témat se zaměřilo na faktory, které napomáhají k budování vztahu s ohroženým dítětem. Jednalo se především

o spolupráci se zainteresovanými subjekty ze sociálních sítí, jako je rodina dítěte a další pracovníci či organizace. Dále nastavení vlastní osobnosti pedagogického pracovníka a umožnění dítěti být slyšeno, vědomí, že mu někdo naslouchá a respektuje jeho potřeby, je významným prvkem rozvíjejícím vztah. Dalším tématem byly překážky v navazování vztahu, které se v identifikovaných tématech objevily na straně dítěte a jeho nedostupnosti, v jeho psychickém stavu a překážky vyskytují se na úrovni samotných informantů nebo institucí. Poslední téma prezentovalo manifestní a latentní vyjadřování o potřebě vztahu s dítětem pro úspěšné intervence. Zejména pedagogové základních škol se o důležitosti vztahů nezmiňují vůbec, nebo v latentní podobě. Poradenské pracovníci a pedagogové z prostředí ústavní péče však vnímají vzájemný vztah jako počátek práce.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

O potřebě kvalitního a vzájemného vztahu založeném na důvěře mezi odborným pracovníkem a dítětem, hovoří řada výzkumů, a to nejen z terapeutické oblasti či sociální práce (např. Mallonee et al., 2022; Rollins, 2020), ale také ze školního prostředí (např. Collins et al., 2016). V České republice se jedná ve školním prostředí o jeden z novějších trendů. Škola, pokud chce ohroženému dítěti pomoci, již nesmí být izolovaným, ale otevřeným systémem (Gurr et al., 2022). Přesto že je patrné, jak důležitou roli hraje vztah odborníka a dítěte při poskytování intervencí, zejména pedagogové základních škol tento fakt explicitně nereflektují. Bez kvalitního vztahu nelze poskytovat úspěšné intervence na edukační nebo reedukační úrovni. Proto by tomuto tématu měla být v pregraduálním, postgraduálním i dalším následném vzdělávání pracovníků v pomáhajících profesích a u všech profesionálů pracujících s ohroženými dětmi věnována větší pozornost.

PODĚKOVÁNÍ

Rády bychom poděkovaly Fakultě Sociálních studií Ostravské univerzity za spolupráci na výzkumném šetření a všem pedagogickým pracovníkům za jejich participaci ve studii.

6 LITERATURA

- Bučilová Kadlecová, J., Čáp, D., Gillernová, I., & Housarová, B. (2010). *Pedagogická intervence u žáků ZŠ*. Wolters Kluwer ČR.
- Collins, B. A., O'Connor, E. E., Supplee, L., & Shaw, D. S. (2016). Behavior problems in elementary school among low-income boys: The role of teacher–child relationships. *The Journal of Educational Research*, 110(1), 72–84. <https://doi.org/10.1080/00220671.2015.1039113>
- Davies, H. (2019). Trust and Distrust: Listening to Children about Their Relationships with Professionals. *Social Sciences*, 8(9), 251. <https://doi.org/10.3390/socsci8090251>
- Savaş, Ö. (2022). Children at Risk in the Preschool Period: Preschool Teachers' Opinions. *Eğitim Ve Bilim*.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Routledge.
- Gurr, D., Drysdale, L., & Goode, H. (2022). An open systems model of successful school leadership, *Journal of Educational Administration*, 60(1), 21–40. <https://doi.org/10.1108/JEA-04-2021-0091>
- Lochmiller, C. (2021). Conducting Thematic Analysis with Qualitative Data. *The Qualitative Report*, 26(6). <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2021.5008>
- Mallonee, J., Petros, R., & Solomon, P. (2022). Explaining engagement in outpatient therapy among adults with serious mental health conditions by degree of therapeutic alliance, therapist empathy, and perceived coercion. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 45(1), 79–88. <https://doi.org/10.1037/prj0000490>
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Sage Publications.
- Rollins, W. (2020). Social worker–client relationships: Social worker perspectives. *Australian Social Work*, 73(4), 395–407. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2019.1669687>